

Una enorme vivacitat

En conversa amb Rosa Solbes, Matilde Salvador repassa els aspectes més importants de la seua vida: la seua formació musical, l'estrena de les composicions més importants, les relacions i l'amistat amb músics, escriptors i pintors, els viatges, l'amor pel seu país...

El llibre de converses de Rosa Solbes amb Matilde Salvador, que acaba de publicar Tàndem edicions, és el títol que fa deu

MATILDE SALVADOR. CONVERSES AMB
UNA COMPOSITORA APASSIONADA

ROSA SOLBES

136 PÀGINES

TÀNDEM EDICIONS, VALÈNCIA, 2007

de la col·lecció «Tàndem de la Memòria». La veu de Matilde Salvador s'afegeix així a les de Joan Fuster, Enric Valor, el cardenal Tarancón o Vicent Ventura, entre altres personalitats entrevistades en aquesta col·lecció, que es pot considerar una mena de retaule de la memòria del nostre país.

A partir de les preguntes de Rosa Solbes, Matilde Salvador fa un repàs ràpid de la seua vida tot recordant l'ambient i la cultura musical de la seua família, al Castelló natal, les primeres composicions, els contactes amb l'ambient musical de la València dels anys trenta, on va conèixer Eduard López Chavarri i Eduard Ranch, la importància que va tenir en la seua formació musical Vicent Asencio, amb qui es va casar, o les relacions amb escriptors com Bernat Artola o pintors com Genaro Lahuerta. Més tard, la instal·lació a València, on va viure la creació de l'Orquestra Municipal. I, a partir de la dècada dels cinquanta, els primers viatges a l'estranger, a París en primer lloc, on va conèixer Poulenc i Bacarisse. O a Siena on, juntament amb Vicent Asencio, va mantenir una trobada emocionant amb Pau Casals. Matilde Salvador recorda també la composició i l'estrena de les seues obres més conegudes, com la marxa de rei Barbut o l'ò-

pera Vinatea, sense deixar de referir-se a l'extensa part de la seua obra dedicada al *lied* i a la música religiosa. Per a Matilde

Salvador, la música ha de ser «senzilla, despullada, essencial, sense desenvolupaments, transparent i ferma, efusiva i equilibrada». Més precisament, una música «tonal-modal», com ella mateixa diu, que no ha desmentit mai una gran admiració per Manuel de Falla.

En aquestes memòries de Matilde Salvador, perquè això són aquestes converses amb Rosa Solbes, hi ha un aspecte que sorprendrà els lectors: l'absència de qualsevol queixa, crítica o ressentiment. Per contra, hi trobaran una enorme vivacitat, un entusiasme i una alegria per tot el que li ha tocat viure. Per la música, és clar, però també per la vida familiar, pels viatges, per la pintura, per les amistats i relacions amb tanta gent, per les ciutats de Castelló i de València, per tot el seu país... Matilde Salvador sap perfectament que és una persona molt estimada. I se'n sent agraïda i orgullosa alhora.

Aquest llibre, com tots els de la col·lecció «Tàndem de la Memòria», ha estat bellament editat. A més, les converses de Rosa Solbes amb Matilde Salvador van acompanyades d'un extens àlbum fotogràfic que il·lustra i complementa la vida de la compositora, i d'un quadern que reproduïx retrats seus fets per diversos pintors.

Enric Iborra

Un científic en la premsa espanyola

La política científica de l'Estat espanyol i alguns dels principals reptes socials de les passades dues dècades inspiren els més de cent articles d'opinió que Grisolí ha publicat des del 1984 i que ara s'agrupen en un llibre.

VIVIR PARA LA CIENCIA

SANTIAGO GRISOLÍA

COL·LECCIÓ «PAPERS DE PREMSA»

584 PÀGINES

INSTITUCIÓ ALFONS EL MAGNÀNIM, VALÈNCIA, 2006

Aquell tòpic del científic aïllat de la societat que treballava incessantment, tancat al seu petit laboratori, ha quedat clarament superat. Al llarg de la història de la ciència ens trobem nombrosos personatges que, tot i la seua devoció per la recerca científica, no han escatimat esforços en la seua projecció social. Santiago Grisolí és un bon exemple d'aquell tipus de científic acostumat als mitjans de comunicació i a la relació estreta amb el poder polític.

Vivir para la ciencia és una compilació d'articles d'opinió escrits per Grisolí entre el 1984 i el 2006 i publicats, al seu temps, en l'ABC. Els articles són més aviat curts, d'unes tres o quatre planes, i en la majoria foren escrits com a articles independents. És per això que Grisolí hi tracta una àmplia diversitat de temes per als quals aporta la seua opinió, més o menys formada dependent del tema tractat.

Els més de cent articles inclosos en *Vivir para la ciencia* apareixen ordenats cronològicament i de manera successiva, aparentment desproveïts de qualsevol dels «artificis» habitualment inclosos en els treballs d'edició d'obres d'aquest estil. De fet, a més dels articles de Grisolí, el llibre només inclou un breu text en el qual Jesús Huguet ens introdueix tant l'autor com la secció de l'ABC en la qual aparegueren publicats la major part dels articles aquí inclosos.

La política científica de l'Estat espanyol és un dels principals temes tractats per l'autor. En aquest sentit, les opinions de Grisolí són especialment rellevants atés l'important paper que ha jugat, i juga, en la política científica de l'Estat i, sobretot, de la Generalitat valenciana. Els articles, però, tenen un caràcter divulgador i apareixen desproveïts d'aquelles dades més tècniques que podrien fer el text de difícil comprensió per a un públic llec en la matèria. D'aquesta manera hi tracta, entre altres: la necessitat de potenciar la cooperació internacional en matèria científica; la necessitat d'ampliar el finançament de la recerca; la importància de les fundacions privades per tal de promoure el desenvolupament de la recerca; algunes de les línies de recerca prioritàries en biomedicina, i la necessitat de reorganitzar el sistema educatiu.

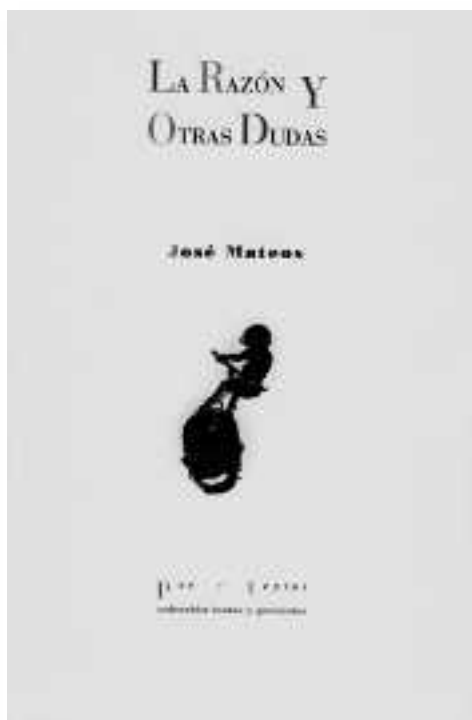
D'altra banda, Grisolí també mostra en alguns dels seus articles una preocupació social que va més enllà de les seues inquietuds científiques. Així, es declara a favor de la defensa de l'horta de València, a favor dels drets dels immigrants o en contra de la invasió d'Iraq per tropes nord-americanes. Ara bé, malauradament, no sempre se situa en favor dels sectors socials més desfavorits. Així, en arribar al dret de les parelles homosexuals a adoptar fills, Grisolí, sorprenentment, opta per oposar-s'hi en una més que forçada al·lusió al «coneixement científic actual».

De manera transversal, en els articles trobarem: anècdotes de la història de la ciència; una contínua referència als grans prohoms de la ciència espanyola, com ara Cajal i Severo Ochoa; dades autobiogràfiques de l'autor, i un discurs amarat dels valors del nacionalisme espanyol contemporani.

Ximo Guillem-Llobat

Entre la metafísica i la literatura

José Mateos se suma amb aquest llibre a un interessant moviment dels darrers anys en les literatures hispàniques en favor de l'assaig literari, és a dir, d'aquella matriu prosística que té un fons reflexiu i una forma de gran exigència estilística.

LA RAZÓN Y OTRAS DUDAS

JOSÉ MATEOS

207 PÁGINES

EDITORIAL PRE-TEXTOS, VALÈNCIA, 2007

Un llibre interessant aquest de *La razón y otras dudas*. L'autor imagina una fabulosa Escuela Popular de Docta Ignorancia i hi fa treballar dos personatges ben curiosos. Per un costat, don Juan Espectro, professor de Metafísica; per l'altre, un deixeble del primer, Eugenio Liendres, professor de Literatura.

Aquesta simpàtica estructura socràtica és una simple excusa perquè l'autor pugui donar solta a tota classe d'opinions relacionades amb els dos camps d'estudi que cobreixen Espectro i Liendres. El resultat és un conjunt de proses (que inclou dues sèries aforístiques, una suposadament obra de Juan Espectro i l'altra d'Eugenio Liendres) estilísticament destacables i d'un fons reflexiu considerable. Fins i tot a l'autor no li falta una mica de la mala llet d'un Nietzsche –per al meu gust–, tot i que no pretenc comparar-lo amb el gegant de Sils-Maria.

Les opinions de Juan Espectro tenen un punt vitalista no menyspreable. Per exemple, classifica els homes en dos tipus: «*los que andan por los suelos y los que vuelan remontados*». Ell aconsella assemblar-se sempre als segons, «*porque tras cualquier decisión siempre será mejor caer que deslizarse. Que todo lo que vuela, efectivamente, alguna vez cae. Pero que sin embargo, todo lo que se desliza, inevitablemente se arrastra*». I així rebla el clau:

«*El que aspira a lo más grande hasta en su fracaso será grande.*»

Com a teòric de la literatura, Eugenio Liendres no desmereix gens de la metafísica d'Espectro. Seua és l'opinió que «*poesía no es algo que se dice sino la única manera de decirlo*» i que «*prosa son palabras que sustituyen conceptos y objetos para comunicarnos. Poesía, en cambio, son palabras que quieren desaparecer, que quieren dejar de ser palabras. Y que no pueden. Y en ese no poder reside todo su poder*».

En una escena de sabor plenament quixotesc, Liendres explicita la seua visió de la literatura castellana –una visió jeràrquica i sense concessions. Hi descobrim que no li agraden Gómez de la Serna, Valle-Inclán (que només jutja interessant «*para los coleccionistas de estilos*») o els poetes del 27 (amb García Lorca al capdavant), amb l'excepció notòria de Luis Cernuda. Rescata, en canvi, Juan Gil Albert, Leopoldo Panero, Claudio Rodríguez o «*el catalán Joan Vinyoli*». Per acabar, envia també a la crema els iberoamericans, Joyce, Mann o Nabokov. Tot per concloure que «*a las más hondas simas del saber humano se llega disfrutando y dándole vueltas a unos pocos libros fundamentales*». Que així sia.

Victor Cotlliure

Reedición de una biografía valenciana

Se reedita la biografía que Carmelina Sánchez Cutillas, historiadora y escritora, publicó en 1974 sobre su abuelo, Francisco Martínez y Martínez, estudioso de la obra de Miguel de Cervantes, humanista universal y activista de la cultura valenciana a principios del siglo XX, primer traductor de El Quijote al valenciano, editor, coleccionista y etnógrafo entre otras actividades.

FRANCISCO MARTÍNEZ Y MARTÍNEZ.
UN HUMANISTA ALTEANO

CARMELINA SÁNCHEZ-CUTILLAS
COL·LECCIÓ «BIBLIOTECA D'AUTORS VALENCIANS»
171 PÀGINES

INSTITUCIÓ ALFONS EL MAGNÀNIM, VALÈNCIA, 2007

Carmelina Sánchez Cutillas, historiadora y escritora conocida sobre todo por su obra *Matèria de Bretanya*, publicó en 1974 esta biografía de su abuelo Francisco Martínez y Martínez que llevaba agotada largos años.

Del nacimiento de Martínez en Altea en 1866 y el aprendizaje de las primeras letras en la escuela del «Tío Notari» a su fallecimiento en 1946, ya retirado en su población natal, a causa de un ataque de uremia, el libro repasa con apoyo documental amorosamente reunido los principales hitos vitales de este humanista interesado sobre todo por dos temas: Cervantes y la cultura valenciana. Así van desfilando a ojos del lector su traslado a la ciudad de Valencia a estudiar cuando tenía diez años y el viaje de Altea a la capital suponía diez horas en diligencia, su paso por la Facultad de Derecho de la

Universidad de Valencia, donde contrajo el virus de la literatura y conoció a la descendiente de unos hidalgos pasiegos con la que contraería matrimonio, su traslado de Altea a la calle de Gobernador Viejo en Valencia, su precoz viudez al morir su esposa de parto, su soledad posterior y la actividad como miembro de la Junta Directiva de «Lo Rat Penat» y director del Centro de Cultura Valenciana de la Diputación de Valencia, su tránsito por las tertulias literarias de Teodoro Llorente, Martínez Aloy o Roque Chabás... Entre las actividades de Francisco Martínez analizadas en su biografía, Sánchez Cutillas destaca su traducción al valenciano del Quijote y la edición de la Biblioteca de Autores Cervantinos, hoy en la Biblioteca Valenciana, que supuso la exhumación de muchos originales cervantinos antiguos y raros que poseía como coleccionista. Particularmente jugosa resulta la relación de sus discrepancias eruditas con Emilio Cotarelo, Secretario de la Academia de la Lengua, quien mantenía que el Quijote de Avellaneda era obra del valenciano Guillem de Castro. El intercambio de argumentos con Martínez, quien intentaba demostrarle que tal cosa era imposible por motivos tanto estilísticos como históricos, sólo terminó con

el fallecimiento de Cotarelo. Resultan de interés las páginas dedicadas a las relaciones con intelectuales catalanes a los que conoció Martínez en el I Congreso de Historia de la Corona de Aragón celebrado en Barcelona en 1908 y frente a quienes mantuvo una posición de enérgico valencianismo político. La publicación de los tres volúmenes de *Coses de la meua terra*, el libro más conocido de Martínez y Martínez a partir de la antología que Sanchis Guarner editara bajo el título de *Els pobles valencians parlen els uns dels altres*, testimonia el paciente cariño de Martínez por los dichos y hechos de su tierra.

Miguel Catalán

Cal fer política en educació?

Sovint es cau en l'error d'interpretar la política en sentit partidista únicament, quan el seu significat és molt més general i fa referència al procés de presa de decisions en grups humans, i als mètodes per a guanyar i conservar el suport de les persones per a realitzar una acció en grup. I si hi afegim educativa, les alarmes es disparen en una societat molt sensibilitzada en aquest àmbit social.

*POLÍTICA EDUCATIVA. NATURALEZA, HISTORIA,
DIMENSIONES Y COMPONENTES ACTUALES*

AUGUSTO IYANGA PENDI

COL·LECCIÓ «PEDAGOGÍA»

348 PÀGINES

NAU LLIBRES, VALÈNCIA, 2006

Com es diu en el pròleg del llibre, no ser polític –o ser apolític– és una forma com qualsevol altra de mantindre postures polítiques, i possiblement caldria afegir-hi que d'una forma més perillosa que manifestant-ho des d'un principi. Perquè la societat occidental sembla que ha perdut l'ideari aristotèlic de considerar la política com la característica intrínsecament humana i l'ha reduïda en el millor dels casos a llançar un vot cada quatre anys i desentendre's de la *res publica*. A més a més, s'ha creat una imatge negativa de les persones que s'hi dediquen i dels seus efectes, quan tan sols és una minoria la que traspasa els límits ètics i es corromp. Al contrari, són milers i milers els militants silenciosos que posen voluntarisme, esforç i diners a mantindre uns ideals que puguen millorar la convivència de les seues veïnes i veïns. Per altra part, no hauria de sorprendre'ns que l'educació estiguera impregnada de política i que allò polític aspire a ser una vertadera pedagogia. De fet, l'una i l'altra han estat sempre lligades històricament des de Mesopotàmia fins als nostres dies a través de les distintes reformes educatives i de la presa de posició dels partits polítics, l'església i els moviments socials. No obstant, en el nostre estat han estat

poques i tardanes les anàlisis sobre aquest fenomen, però no així les declaracions i les accions violentes que malauradament hi van lligades.

En *Política Educativa* l'autor pretén oferir una visió àmplia de la política de l'educació com a disciplina acadèmica dirigida principalment a aquell professorat i alumnat de les titulacions de Ciències de l'Educació o Pedagogia, Sociologia i Magisteri, on la disciplina és obligatòria, i d'unes altres carreres on apareix com a optativa. Però també pot resultar una eina important per a tots aquells que tenen contacte amb el sistema educatiu, des de la inspecció fins als equips directius, empresaris i funcionaris de l'administració implicats.

El volum està estructurat en una primera part sobre els fonaments de la política de l'educació; la segona part tracta de la concreció d'aquesta activitat en l'Estat espanyol fonamentalment, i la tercera part estudia la globalització neoliberal. Finalitza el llibre amb una extensíssima bibliografia, on trobem a faltar un major nombre d'obres del segle XXI, una estructuració per temes o capítols i algunes pàgines web que arrodonisquen el gran treball de síntesi realitzat.

Enric Ramiro Roca

Catòlics i nacionalistes

L'autor reivindica la tasca d'Acció Nacionalista Valenciana en el foment d'una consciència nacional valencianista des de files catòliques i conservadores, en un moment polític convuls tant en l'Estat espanyol com a Europa, en plena dècada dels anys trenta del segle xx.

TEMPS D'ACCIÓ. ACCIÓ NACIONALISTA VALENCIANA
(1933-1936)

AGUSTÍ COLOMER FERRÀNDIZ

XIII PREMI «FRANCESC FERRER PASTOR
D'INVESTIGACIÓ», 2006

151 PÀGINES

EDITORIAL DENES, VALÈNCIA, 2007

Com s'ha assenyalat en diverses ocasions, una de les raons que s'addueixen per explicar l'escàs ressò del nacionalisme polític entre la societat valenciana és el desinterés i profund espanyolisme que mostraren la burgesia i les classes altes urbanes i conservadores en el procés de modernització social a finals del segle XIX i, sobretot, al llarg del segle XX. Possiblement, si la Guerra Civil no haguera esclatat, la situació seria diferent. Això, no obstant, mai ho sabrem. De tota manera, eixa és la impressió que un té després de llegir el treball d'Agustí Colomer, on s'esforça a demostrar la participació pública i la vitalitat d'Acció Nacionalista Valenciana (ANV) (més tard Acció Valenciana) des de la creació en el 1933 fins a la dissolució a l'inici del conflicte bèl·lic, el 1936. A partir de l'estudi del seu propi setmanari, *Acció*, l'autor ens presenta una trajectò-

ria complexa que qüestiona la superficialitat amb què habitualment s'ha tractat esta formació política, acusada de nacionalcatòlica, reaccionària i visceralment anticatalanista i antirepublicana. A diferència d'estos prejudicis, Colomer destaca el perfil nacionalista d'una força política que té per marc nacional el territori valencià i que arriba a demanar el dret d'autodeterminació en una incipient campanya per l'Estatut d'Autonomia. Al mateix temps, instaura la celebració de la Diada de Dol Nacional el 25 d'abril i pressiona les autoritats perquè incorporen el valencià a l'ensenyament, sobretot universitari. Això sí, els seus membres sempre es referiran a la llengua pròpia com a valencià o llengua valenciana, el que no significa que siguen especialment secessionistes. Com es remarca, les relacions amb els ambients polítics cristians i literaris catalans són ben cordials, s'adhereixen a les Normes de Castelló i filòlegs unitaristes, com Carles Salvador, col·laboren en les seues publicacions. El que resulta innegable és la seua orientació catòlica. En una època en què impera el laïcisme, ANV reclama el dret a la presència de la religió en la vida pública, la qual cosa, juntament a una certa preocupació social, els situa en l'òrbita de

la democràcia cristiana al costat de partits com Unió Democràtica de Catalunya. Eixa fe també els porta a criticar el feixisme, al qual consideren incompatible amb el cristianisme, i a no participar de les simpaties que desperta esta ideologia entre sectors de la dreta espanyola, amb els quals mai estaran còmodes del tot.

Una vegada aclarides les coses, l'autor passa de puntetes sobre el limitat suport popular de què gaudia l'organització, que restringeix la seua incidència a uns cercles benestants amb poca capacitat (i voluntat) d'implicar les classes més desfavorides. Igualment, i per la seua transcendència, es troba a faltar algun comentari sobre la trajectòria dels seus membres des de la postguerra fins a l'actualitat. No cal oblidar que estos van poder desenvolupar les seues activitats professionals durant el franquisme i que, quan pogueren reprendre novament esta experiència en la transició, alguns membres com Xavier Casp o Miquel Adlert decidiren apostar clarament per les tesis secessionistes. Unes postures que encara cuegen en algunes formacions polítiques i que han frustrat qualsevol possibilitat de crear una veritable dreta nacional valenciana.

Àlvar Peris

Uns recursos per a reflexionar i treballar en l'institut

Aquestes dues propostes didàctiques ens obrin uns camins pràctics per a la renovació pedagògica. Mitjans de comunicació i ciències socials s'hi donen la mà d'una forma agradable i sobretot útil per a navegar per la secundària.

PER A QUÈ ENS SERVEIXEN LES CIÈNCIES SOCIALS?

SUSANNA FRANCÉS I TOMÀS I VICENT LUNA I SIRERA

PARÈNTESI: UN PERIÒDIC A L'INSTITUT

PILAR GARCIA VIDAL I CARMEN RODRÍGUEZ GONZALO

129 PÀGINES

EDITORIAL DENES, PAIPORTA, 2006

En realitat es tracta de dos llibres en un sol volum. Dos llibres que comparteixen el reconeixement del IV Premi «Caixa Popular –Enric Soler i Godes d'Experiències Pedagògiques a l'Escola» en l'edició de 2003, en les categories de premi i finalista. Però també comparteixen moltes més coses, com és la realització per persones que s'han distingit per la innovació educativa des dels seus centres i per constituir dos projectes experimentats en la pràctica quotidiana.

Per a què serveixen les ciències socials? ens aproxima a la típica pregunta de l'alumnat que inicia l'ESO i que després de passar per la Primària i d'estudiar Coneixement del Medi, no n'entenen molts dels continguts. És l'època dels tòpics sobre els grans personatges i una història incomprendible amb un gran temari enciclopedista i una barreja de geografies que deixa poc de temps a l'estudi de l'entorn i a la pràctica. I aqueix és l'objectiu d'aquest projecte dels professors Luna i Francés: dotar els alumnes de les eines necessàries per tal de poder interpretar-la. Tot un repte ambiciós.

Parèntesi és la creació d'un periòdic a l'institut nascut a l'ombra de l'assignatura Redacció i Disseny de Premsa. Es tracta d'una experiència pedagògica que suposa la posada en marxa d'un

diari a l'aula amb alumnes de Secundària des de tots els vessants: periodisme, composició, tira còmica, publicitat o fotografia. I tot per a ensenyar a llegir d'una manera crítica en una societat cada vegada amb més informació i més manipulació, on la veritat difícilment s'arriba a albirar. Aquesta proposta didàctica és un conjunt de recursos flexibles que es poden introduir en qualsevol àrea de llengua, i es caracteritza per l'estructuració i la claredat.

En conclusió, dos regals pedagògics per a totes aquelles persones interessades en la renovació educativa, en la reflexió i en la recuperació del sentit de les paraules tal com ens suggeria Paulo Freire. Globalment, és un volum molt estructurat, clar, amb solucions didàctiques, recursos i propostes originals que es completen amb una reduïda bibliografia i il·lustracions en blanc i negre, on únicament es troben a faltar adreces de pàgines web i un format més adient.

Enric Ramiro

El crepuscle de la raó

Joan Garcia del Muro (Lleida, 1961) s'ha donat a conèixer en els darrers anys com un d'aquests filòsofs preocupats per una aplicació pràctica de la seua disciplina. Amb *El pensament ferit* (1999) ja va guanyar el premi d'Assaig Mancomunitat de La Ribera Alta, que s'ha tornat a endur amb *Com ens enganyem*.

COM ENS ENGANYEM

JOAN GARCIA DEL MURO

«PREMI D'ASSAIG MANCOMUNITAT DE LA RIBERA ALTA»

197 PÀGINES

EDICIONS BROMERA, ALZIRA, 2007

El que Joan Garcia del Muro anomena «autoenganyar-se» en aquesta interessant dissertació, té un nom realment més apropiat. Ell es refereix a un inquietant fenomen que es pot resseguir al llarg del segle xx, i els tentacles del qual arriben fins l'actualitat. Es tracta del silenci de la raó o, si voleu, de la llarga marxa del post-modernisme en el seu indissimulat propòsit d'adormir les consciències, alleugerir el pensament (com aquell que lleva del seu llit les mantes i les flassades d'hivern per poder passar còmodament l'estiu... en ple gener!) i, com a conseqüència inevitable, difondre la ceguesa voluntària com a mecanisme d'interpretació de la realitat.

Garcia del Muro indaga la responsabilitat d'aquest estat de coses i conclou que cal buscar-ne la primera causa en la difusió de l'individualisme d'arrel romànica –fecunda en l'àmbit artístic, però nefasta en el social–, que desemboca, tan inopinadament com es vulga, en les ideo-

logies totalitàries del segle XX (nazisme, feixisme, estalinisme), autèntiques *un-philosophien*, per seguir la terminologia d'Edmund Husserl.

Però no cal pensar que el problema es va acabar amb la derrota d'aquestes *contra-filosofies*. Com diu l'autor: «Les contra-filosofies de mitjan segle passat, igual que el Cid, han aconseguit una victòria pòstuma. Amb la derrota del pensament *fort*, s'ha esvaït, també, la possibilitat d'un pensament crític *fort*». I, com a símptoma, «l'actitud calculadorament humil de les elits intel·lectuals, que han renunciat a mirar la realitat, més preocupades per mantenir el seu estatus i els seus privilegis que per assumir les responsabilitats que els pertocarien».

El resultat d'aquesta dimissió de la raó salta a la vista, i és un catàleg d'amenitats que abasta des de Hitler fins a Abu Grahīb. Caldrà recordar ací, en efecte, la ceguesa voluntària de les potències occidentals que no van saber comprendre l'amenaça del Tercer Reich, o la dels intel·lectuals europeus dels anys cinquanta que, contra les evidències ja palmàries, s'esforçaven a proclamar-se prosoviètics. Però el catàleg és molt més actual, perquè arriba fins ara mateix: «Les Nacions Unides utilitzant els seus recursos no per a aturar el genocidi de Rwanda sinó per mirar d'invisibilitzar-lo. Els governs europeus posant el crit al cel contra l'administració Bush i les seues pràctiques

criminals a les sinistres presons de Guantánamo o Abu Grahīb mentre, amb l'altra mà, donaven suport a aquestes pràctiques i hi cooperaven tot posant els seus aeroports al servei dels vols secrets que la CIA utilitzava per traslladar sospitosos a aquests mateixos presidis. Una comunitat internacional que decideix que la millor manera de posar fi a la crisi provocada per uns centenars d'immigrants que, en la seua desesperació, intentaven escalar la tanca metal·litzada que separa la pobresa de l'opulència [a Melilla, l'any 2005], és pujar-los a tots en autobusos i abandonar-los al bell mig del desert del Sàhara, amb una manta i una ampolla de plàstic de mig litre d'aigua.»

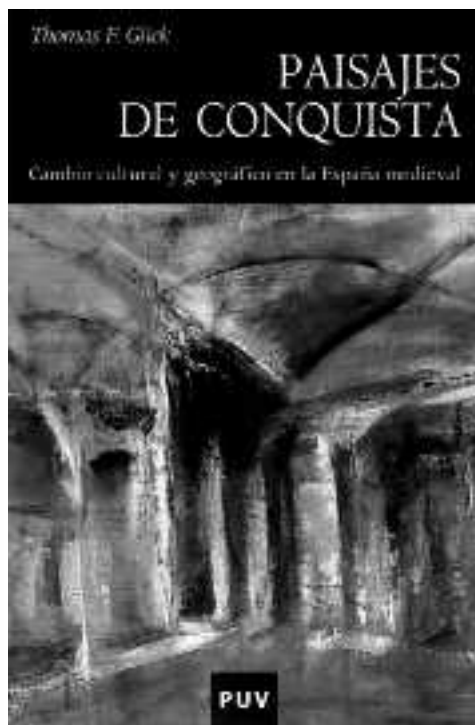
Contra tanta barbàrie, l'única solució ha d'implicar un nou contracte amb la realitat –hem d'aprendre a *vore-la* per a poder *dir-la*– i, sobretot, recuperar l'estatus i el prestigi de la raó, atacada ara per tota mena de miratges interessats, emocionalitzacions banalitzadores i doctrines irresponsables.

Una proposta ben interessant de Joan Garcia del Muro, i a la qual només li trobaria un però: és una llàstima que la seua lucidesa expositiva no vaja acompanyada per un major esforç en el nivell de la forma. S'hauria unit així la pertinència del contingut amb la bellesa de l'estil, en la més noble tradició il·lustrada.

Victor Cotlliure

Fortalezas musulmanas y castillos cristianos

Tres dècades després de la publicació de la seua tesi sobre l'horta medieval, Thomas F. Glick ha elaborat una monografia sobre les transformacions culturals i territorials que comportaren les colonitzacions musulmana i feudal de la península ibèrica.

PAISAJES DE CONQUISTA. CAMBIO CULTURAL
Y GEOGRÁFICO EN LA ESPAÑA MEDIEVAL

THOMAS F. GLICK

COL·LECCIÓ «DESARROLLO TERRITORIAL»

253 PÀGINES

PUV, VALÈNCIA, 2007

El 1995, Thomas F. Glick va publicar una obra, *From Muslim fortress to Christian castle*, en la qual s'estudien els canvis culturals i territorials esdevinguts a la península ibèrica des de l'arribada dels musulmans al segle VIII fins a la consolidació de la societat feudal cristiana. El Servei de Publicacions de la Universitat de València decidí publicar-ne la versió espanyola i encarregà la traducció de l'obra al medievalista Josep Torró. El diàleg entre autor i traductor va anar a poc a poc enriquint un text, que finalment el nord-americà configurà com un nou treball, aquest *Paisajes de conquista*. De fet, paradoxalment, a hores d'ara el que està en marxa és una traducció a l'anglès del nou llibre.

L'obra sintetitza trenta anys d'investigació històrica, amb debats no exempts de polèmiques, que han contribuït a millorar notablement el nostre co-

neixement dels territoris i les societats de l'Espanya medieval. El món rural tardoromà serveix de punt de partida, amb l'objectiu de desmuntar antigues teories que defensaven la continuïtat de les *villae*, alqueries islàmiques i llocs cristians. Així doncs, segons l'autor, l'arribada dels musulmans estableix un nou ordre espacial, definit per unes particulars estructures de poblament i reg i caracteritzat per la complexitat etnogràfica. La posterior colonització cristiana comportà una nova reordenació del territori, una segona transició tècnica i social ben documentada, de la qual se serveix l'autor per teoritzar sobre els canvis culturals.

En aquests trenta anys, la història social d'Al-Andalus i els feudals s'ha beneficiat de nombroses contribucions. La major part d'elles provenen del camp de l'arqueologia extensiva, una metodologia que arribà de la mà de Guichard a l'inici dels vuitanta i que ha estat profusament aplicada per diversos autors espanyols a les antigues terres de la Corona d'Aragó i del Regne de Granada. A tot aquest bagatge el llibre hi afegeix un paradigma desconsiderat per la historiografia espanyola, la teoria de Bulliet sobre la conversió, a partir de la qual Glick construeix la seua visió de l'etnogènesi d'Al-Andalus.

El regadiu és un referent recurrent en l'obra, atés que és també la pedra angular de l'articulació territorial del món andalusí i una peça clau per entendre l'estratègia colonitzadora dels cristians. En conseqüència, l'autor analitza la transferència física i cultural dels regadius des d'aspectes hidràulics i institucionals, per tal d'elaborar una comparança de la societat andalusina i la feudal.

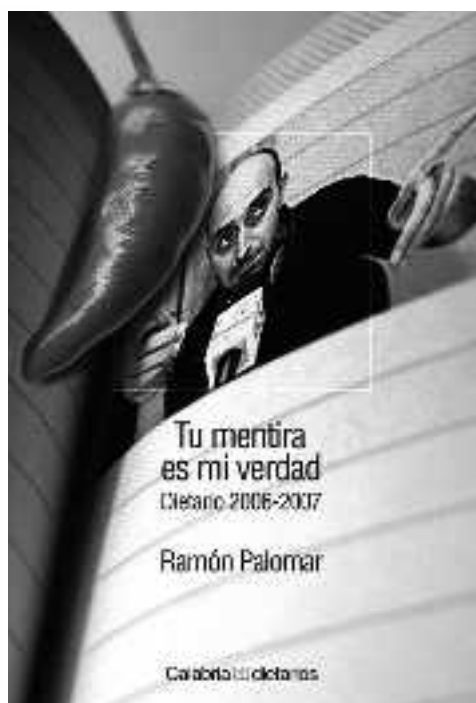
Es tracta, en definitiva, d'una reflexió magistral sobre l'Espanya medieval, a càrrec d'un autor que ha dedicat la major part de la seua carrera a l'estudi de la tècnica, la ciència i la cultura de musulmans i cristians. Només amb aquesta experiència es pot confegir una obra de síntesi tan aclaridora i estimulante. No cal que la recomane a cap especialista, però no puc estar-me de fer-ho a tots aquells que, sense ser experts en la matèria, volen delectar-se descobrint com han canviat Al-Andalus i els feudals en trenta anys.

Carles Sanchis Ibor

La València de Palomar

Al llarg de les pàgines d'aquest dietari, el periodista Ramon Palomar ens mostra la seua particular visió de la vida i ens retrata una part de la seua quotidianitat en una València que coneix i freqüenta.

TU MENTIRA ES MI VERDAD.
DIETARIO 2006-2007

RAMÓN PALOMAR

COL·LECCIÓ «CALABRIA», 25

280 PÀGINES

EDITORIAL DENES, PAIPORTA, 2007

Ramón Palomar és, sens dubte, un home polifacètic en el panorama de la comunicació, conductor del magazín diari *Abierto al mediodía*, en Punto Radio Valencia; columnista en el periòdic *Las Provincias* i en la revista *El Turista Accidental*; conductor de programes televisius i tertulià ocasional en uns altres, o presentador d'esdeveniments són només una mostra del seu llarg currículum.

Aquest llibre no és la seua primera incursió en el món de la literatura, ja que anteriorment va arreplegar en el volum *El ojo y la bala*, publicat per Federico Doménech en l'any 1995, les seues col·laboracions diàries en el periòdic *Las Provincias*. A través de les pàgines de *Tu mentira es mi verdad*, Ramon Palomar se sincera amb el seu públic i conta, amb tot detall, algunes de les anècdotes, curiositats, pensaments, relacions professionals, amistats i passatges de la seua vida privada-pública durant el període comprès entre els anys 2006 i 2007.

El llibre manté l'interès del lector tant per la varietat temàtica com per tenir una prosa fluïda, en la majoria dels casos en clau

d'humor. L'autor intenta en tot moment allunyar-se d'una escriptura artificiosa i opta per la naturalitat, aquella que li permet reflectir millor la seua manera d'ésser i que l'ajuda a mostrar un Ramon Palomar tal com és, sense parany.

Però a través d'anècdotes i passatges de la seua vida, l'autor utilitza aquest dietari per definir-se a si mateix i descriure la vida que li agrada viure. La lectura ens proporciona claus per saber que és una persona una poc tímida, un gran i apassionat lector, especialment preocupat pels aspectes econòmics, amic dels seus amics, «admirador» de les dones de tota classe i condició, i predisposat a certs plaers que li ofereix la vida, sobretot la nocturna. Durant aquest any, una miqueta aclaparat per traspassar la barrera psicològica dels trenta anys, reconeix que les seues necessitats i gustos han anat canviant i han provocat una necessitat de moderació en determinades conductes. Ell mateix ho descriu així: *«Teniendo en cuenta que fumo como un bellaco y que pimplo duro cuando las fiestas, las vísperas de fiestas e incluso los días laborables si así se tercia, soy el clásico ejemplo de persona que a partir de ahora juega a la ruleta rusa[...] Tampoco pienso cambiar de estilo de vida salvo, naturalmente, que reciba un susto de muerte que me obligue por prescripción facultativa [...] a abandonar mis pequeños vicios. De momento aguanto [...] desde algunos años he restringido mis salidas [...] porque me lo pedía el cuerpo [...] al final las resacas se*

tornaron insoportables, eso por una parte, y por otra, francamente, empezó a martillearme la sensación de perder el tiempo [...] desaparecí del circuito nocturno sin estridencias.»

En unes altres parts del dietari s'encarrega de passar comptes i descriure el tarannà d'algunes persones amb les quals s'ha relacionat al llarg de la seua vida professional, de les quals no guarda un record massa agradable. Però Ramon Palomar també se sent especialment agraït, i sorprès, amb els seguidors dels seus programes i de les columnes diàries que l'animen a continuar en el seu quefer diari encara que, de vegades, es trobe cansat: *«Siempre me sorprende que me reconozcan, y calculo que por lo menos dos o tres veces a la semana eso pasa»*, encara que procura mantenir els peus a terra davant del que ell entén com a *fama* quan afirma: *«Si la fama catódica se te sube a la chola es que eres imbécil, y si eres imbécil, en este negocio duras poco»*.

Especialment orgullós se sent del seu cercle d'amistats més íntim, als quals coneix bé des de fa anys i amb els quals comparteix riures, pesars, festes i també vacances.

Tu mentira es mi verdad és un llibre divertit que farà als lectors conèixer la veritable personalitat del periodista i la seua particular visió de la vida. Aqueixa vida que, en alguns moments, contada pel seu protagonista resulte tan diferent a la de la resta de mortals que compartim amb ell aquesta ciutat.

Jorge Delgado

Osmosi inversa

Carlos Marzal (València, 1961) és sobrerament conegut especialment com a poeta, també com a novel·lista i traductor. Ara bé, el que ja no resulta tan habitual és descobrir la seua incursió com a polissó en el món de l'art. I francament, es tracta d'un viatger de luxe per a retratar el país.

EL CUADERNO DEL POLIZÓN. APUNTES SOBRE ARTE

CARLOS MARZAL

COL·LECCIÓ «CORRESPONDENCIAS», 2

285 PÀGINES

PRE-TEXTOS I UNIVERSITAT POLITÈCNICA DE VALÈNCIA,
VALÈNCIA, 2007

Llicenciat en filologia hispànica per la Universitat de València i professor de secundària, ha estat vinculat força al corrent estètic que ha estat denominat amb major o menor encert com a «poesia de l'experiència». No parlarem ací dels nombrosos guardons ni dels reconeixement rebuts, sinó del viatger que d'amagatotis s'escola en el país de l'art. Dins la fructífera col·laboració entre l'Editorial Pre-Textos i la Universitat Politècnica de València, materialitzada en la col·lecció «Correspondencias» (especialment adreçada a explorar la realció entre les arts plàstiques i la literatura) des de textos de caire assagístic, poemes, prosa poètica, articles de premsa, textos de celebració de caire ocasional o d'homenatge, conferències, i un llarg etcètera. Aquest caràcter adventici no minusvalora en cap sentit el valor de l'obra: ans el contrari, ofe-

reix una visió deliciosament polièdrica del que pot suposar la incursió d'un bon escriptor en un altre camp artístic. Lamentablement, no és un fet que hi sovintegi, amb la qual cosa encara ens hi podem alegrar més, si cap.

El recull és dividit en set parts que, si fa no fa, vénen a acollir aquelles produccions amb una mínima semblança formal o intencional entre elles. De la primera, ens agradaria destacar *El vagabundo y la ciudad de las ciudades* on el poeta revisa la seua relació amb la ciutat nadiua, alhora que esdevé una mena de guia espiritual per als visitants morals de la ciutat. La segona part es titula *Un maestro carnal* i constitueix una aclaridora i personalíssima aproximació a la figura de Lucien Freud tot prenent com a guia l'obra *Reflex amb dos infants [autoretrat]*. Cal remarcar que la prosa de Marzal resulta d'una netedat i una pulcritud realment contundents. Cap mot sobra o fuig, tot encaixa com a peces sinuoses i tan ben encaixades que més que discurs el text se'ns presenta com un continu musical. La tercera part ha estat titulada *Tablillas* i ací l'autor repassa pintors com Salvador Dalí, Francis Bacon, Rosa Martínez-Artero i José Saborit. A *Bestiario inmueble* publica un bestiari modern; és a dir, en la millor tradició medieval,

recupera una sèrie de mobles/objectes de la vida quotidiana moderna i «especula» sobre ells. El resultat és, senzillament, impagable. Dins l'apartat *Nitrato de plata*, òbviament, parla de la fotografia tot obrint el camp amb una reflexió sobre el fet mateix del significat de la fotografia en la memòria personal i col·lectiva. També escriu sobre l'obra de Fernando Manso, acompanyat d'una sèrie d'aforismes sobre la boira, tan present en les realitzacions que analitza d'aquest fotògraf. En la sisena part, *Volumen*, analitza i recrea les escultures de Juan Asensio. Al seu torn, la setena part, *Con bastidor*, la més extensa del recull, es passeja per les obres de diversos pintors (es tracta d'escrits procedents de catàlegs d'exposicions), com són José Saborit, Peyró Roggen, Antonio Domènech, Manuel Sáez, Lorenzo Saval, Javier Chapa i Chema López. Finalment, a *A mano alzada* recull «seis poemasy una prosa» com a brillant corolari d'aquest volum, pulquèrrim en les idees i en el llenguatge... Com si la millor pintura, vaja, haguera impregnat les paraules del poeta.

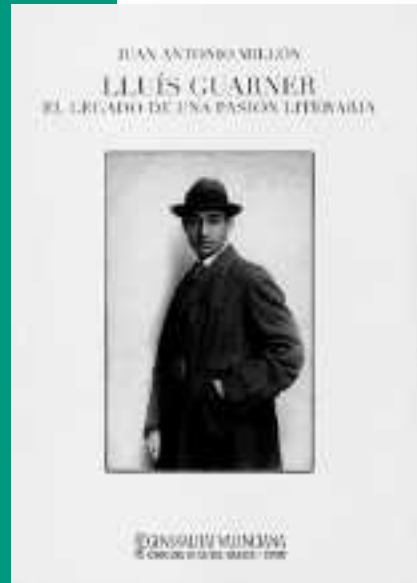
Alexandre Navarro

Los ilustrados, el origen de la imprenta y el catálogo de incunables españoles es un estudio riguroso del tratamiento de la bibliografía en la época ilustrada, la imprenta, su origen y los libros incunables. El libro está estructurado en dos grandes apartados por una parte un amplio Estudio preliminar y por otra una sección de «Documentos» de gran valor bibliográfico. Un trabajo de consulta imprescindible, ameno y accesible, escrito por el historiador D. Antonio Mestre, Premio Lluís Guarnier 2007, que nos aproxima a una época importante en nuestra historia, la España y la Valencia del siglo XVIII.

Biblioteca Valenciana
Un focus cultural de la nostra
Comunitat Autònoma

Lluís Guarner. El legado de una pasión literaria es una obra que recoge el testimonio y el recuerdo de la obra de Lluís Guarner, el gran representante de las letras valencianas nacido en Benifairó en el año 1902. Una excelente obra de Juan Antonio Millón que arrojará luz para que se conozca mejor su legado y se profundice en su obra.

Durante los años cincuenta, el entonces joven profesor e investigador Ignacio Soldevilla Durante entabló una relación profesional y afectiva con el escritor Max Aub. Esta relación se cimentó a través de la abundante correspondencia que se intercambiaron hasta el año 1972, año de la muerte del escritor en Ciudad de México. Estas cartas constituyen un excelente testimonio del devenir de aquellas relevantes décadas del pasado siglo y son una muestra de los anhelos y realidades, logros y fracasos, detalles de la biografía particular y la historia colectiva.

Receptes borroses contra el sofriment infantil

Les situacions adverses que pateixen els més menuts poden ser, diu l'autora, una oportunitat per a créixer i madurar. Concebut com un manual d'orientació per a famílies i educadors, aquest llibre intenta donar pautes perquè els infants superen els danys psíquics.

INFANCIA Y RESILIENCIA:
ACTITUDES Y RECURSOS CONTRA EL DOLOR

AMPARO CATRET MASCARELL

COL·LECCIÓ «EXPERIENCIAS DIDÁCTICAS»

130 PÀGINES

EDITORIAL BRIEF, VALÈNCIA, 2007

El terme «resiliència» fa referència a la capacitat que tenen les persones per a superar fets traumàtics i per a continuar projectant-se en el futur. El concepte, que prové del camp de la física, serveix per a designar la capacitat d'alguns materials de recobrar la seua forma original després d'haver estat sotmesos a altes pressions. Així, la resiliència desafia els professionals de la salut, les ciències socials i l'educació per trobar mecanismes i pràctiques que permeten promoure aquesta condició en persones que s'enfronten amb situacions hostils. La resiliència apunta al repte d'encarar el futur a pesar dels esdeveniments desestabilitzadors, les condicions de vida difícils i els traumes greus.

Situat en un corrent de la psicologia positiva i dinàmica, aquest manual pretén servir de guia per a la salut mental dels infants, vist el suposat èxit

de les pautes proposades en xiquets i adolescents que, havent viscut una situació traumàtica, han aconseguit encaixar-la i segueixen desenvolupant-se i vivint, fins i tot amb aparent normalitat, com si el trauma viscut i assumit haguera desenvolupat en ells recursos latents i insospitats.

Encara que les respostes de resiliència han estat considerades fins i tot com a patològiques per alguns experts, hi ha autors com Borís Cyrulnik, molt citat en aquestes pàgines, que afirmen de forma contundent que la resiliència és una resposta comuna que indica un ajustament saludable a l'adversitat. La sobreprotecció, present en societats com les nostres tan proclius a reduir els nivells de tolerància al dolor, no és problemàtica mentre la vida dels infants no topa amb un petit esdeveniment que els sorprén i els desestabilitza. «Aleshores –diu Cyrulnik–, retrauen als seus pares estupefactes que no els hagen armat mai per a la vida, cosa que és injusta per a aquests pares, però no falsa.»

Amb aquests pressupòsits, el llibre ofereix una sèrie de bastides per a resistir les macadures de la ferida psicològica i agafar alhora l'impuls de la reparació psíquica que acompanya la resistència mateix. Per aconseguir que la resi-

liència s'instal·le en les conductes infantils resulta confusa, però, la conjunció de registres del text, des de la presumpta reflexió filosòfica fins a l'aproximació psicològica, tot passant per les pautes de conducta i, fins i tot, els models morals i de política educativa. El fet de referir-se de manera insistent a un únic model de família, «estable i feliç», o afirmar que calen «lleis que respecten la llibertat per a triar aquells col·legis o institucions educatives on els idearis reforçaran la tasca educativa dels progenitors i intentaran esmenar deficiències o buscar solucions o mediació per a xiquets amb llars desunides», qüestiona i desvirtua les tesis apuntades.

Rafael Miralles Lucena

Tres grans metròpolis

L'autor conta l'experiència que ha viscut en tres grans metròpolis: París, Nova York i Londres. Els relats que en fa no són, però, un recorregut més o menys anecdòtic i turístic, sinó la narració de la memòria personal en què les evoca.

PONT DE L'ALMA
SEGUIT DE CINCUENTAY TRES Y OCTAVA
I DE 10 RILLINGTON PLACE

JOSÉ MARÍA CONGET

156 PÀGINES

EDITORIAL PRE-TEXTOS, VALÈNCIA, 2007

L'autor, en una nota de la contraportada d'aquest volum, escriu que *Pont de l'Alma* –que és el primer i més llarg dels tres relats– «*presenta el testimonio autobiográfico, con expresa vocación de texto menor, de alguien que vivió en París sin apenas enterarse de su permanente fascinación*». Els altres dos, *Cincuenta y tres y Octava* i *10 Rillington Place* –que és el més curt– tenen igualment un caràcter autobiogràfic.

Ara bé, cal tenir en compte, l'autor mateix ens adverteix cap al final de *Pont de l'Alma*, que *la falsedad esencial de los libros autobiográficos (...) procede del orden artificioso con que, en beneficio de la comunicación, una existencia se desarrolla cronológicamente hasta el momento en que se tomó la decisión de componer un volumen con todo ese magma de la vida de cada uno que ya no será magma en las páginas*. Naturalment, la «falsedad» de què parla José María Conget, es resol, en definitiva, en la dimensió literària del text. Que és el que realment importa. L'autor l'ha treballada amb un estil viu, espontani, mogut, ocupant-se no tant de l'anècdo-

ta autobiogràfica, com de les vivències que ha generat en ell, narrant-les i comentant-les sobre la marxa. És el relat que en fa, el que resulta interessant i atractiu. *Pont de l'Alma* és un text centrat en l'estada de l'autor a París, durant setze mesos. No hi trobem, però, la narració de la ciutat o dels itineraris de l'autor. El plantejament del relat respon justament a la decisió literària de fer tot el contrari, de presentar-se en el context d'un París gairebé absent, implícit, de centrar-se en el treball que hi fa –organitzar i presentar actes culturals– o en l'apartament que ocupa, i de contar-nos les adversitats que pateix –tres coixeres successives, timbals que sonen en els seus malsons, despertades, telèfons, igualment somiats, i un contestador que funciona malament esborrant i barrejant les gravacions, la consciència de trobar-se ja lluny de la joventut. Es tracta, doncs, de la història de «alguien que vivió en París sin apenas enterarse de su permanente fascinación». Hi ha, durant tot el recorregut d'aquest relat un to melancòlic i divertit alhora, malícia i nostàlgia, avorriment i cansaments. «*Voluntariamente quejumbrosos –escriu– surgen estas evocaciones de mis meses en París, un lamento que ojalá la ironía implícita rebaje i matice con precisión*». En el fons se sent el toc, el to, de l'èlegia de Manrique, alguns versos de la qual, intercala l'autor en el moviment mateix de l'escriptura del text. Amb un punt d'ironia, és clar. Del lament passem a una mena de joia, el següent relat, *Cincuenta y tres y Octava*. L'autor se'ns presenta acompanyat

de la seua dona i una filla, instal·lat en un pis d'un edifici del carrer 53, que fa cantó amb la Vuitena avinguda. Ara és Nova York, una altra ciutat mítica la que l'autor ha triat per parlar-nos de l'estada que hi va fer. Nova York, ara, està ben present, tot i que en gran part, és la presència que té per a l'autor des del seu apartament i el que hi veu des de la finestra, amb estranys sorolls que acaba identificant tot sorprenent-se. «*Hablaré –diu– de mi calle, de algunas esquinas cerca de mi calle...*» Ho fa mogut per l'amor, la fascinació que sent pel «seu» Nova York, en què realitat i ficció –cinema, sobretot– es barregen en la seua memòria. Finalment, *10 Rillington Place*, Londres, l'altra gran metròpoli de la peripècia autobiogràfica de l'autor, que ens parla primer del Londres tòpic, amb la seua boira, el Big Ben, els assassins de les cròniques i dels novel·listes... «*También, yo, al principio, identifiqué Londres por la niebla de sus ficciones*». Després, durant la dècada dels seixanta, un altre Londres, ja sense boira i amb els Beatles i James Bond, que desmentia la primera imatge, fabulosa, de la ciutat. Més endavant viurà la ciutat durant molts anys amb la llibertat que la «Celtiberia» franquista li negava, i a poc a poc retrobarà el Londres de la seua infantesa. I, la gran sorpresa!, acabarà sabent que al pis que ocupava –10 Rillington Place– hi va viure un famós estrangulador. Fins i tot acabarà veient la boira que en el seu passat personal l'havia fascinat.

Josep Iborra

Sobre lectures, músiques i ciutats

Toni Mollà enceta la sèrie «Al pas dels dies» amb *Quadern d'entretemps*, uns textos datats els mesos de tardor de no importa quin any amb els quals vol donar continuïtat al dietari *Espill d'insolències*, on trespava la senda oberta per Fuster i Pla.

QUADERN D'ENTRETEMPS

TONI MOLLÀ

150 PÀGINES

PERIFÈRIC EDICIONS, CATARROJA, 2007

Fa uns anys, l'aparició de l'assaig *Espill d'insolències*, de Toni Mollà (Meliana, 1957), va sacsejar el panorama literari valencià. Les opinions que hi expressava no van agradar alguns personatges als quals el retrat que els feia Mollà no va complaure gens ni mica. Però, més enllà dels focs d'artifici de la polèmica, i potser una mica massa difuminat per l'excés de soroll, hi havia un text que començava a aprofundir amb profit en la senda oberta pels dos autors que Mollà té per mestres: Josep Pla i Joan Fuster. Una tasca, la d'opinar «amb voluntat literària expressa», que ara l'autor de Meliana continua amb *Quadern d'entretemps*, el dietari que acaba de publicar i que suposa el primer lliurament d'una sèrie que s'aixoplugarà sota el títol d'*Al pas dels dies*. Si *Espill d'insolències*, publicat l'any 2000, donava eixida a anotacions escrites entre 1992 i 1997, aquest Qua-

dern d'entretemps recull textos agrupats sota els epígrafs dels quatre mesos de la tardor, del setembre, doncs, al desembre, «no importa de quin any concret». Com diu Mollà, per a ell la tardor «correspon a la primera estació [...] segons la meua comptabilitat particular». No ho discutirem: com per a ell, ho és per a tothom que fa vacances a l'estiu, possiblement, i en especial per al gremi de la docència. Donem, doncs, per bo aquest inici de calendari i esperem els tres nous lliuraments que completaran l'any.

Ja podem avançar que aquest *Quadern d'entretemps* no generarà la polèmica del seu predecessor. Potser és cert, com diu l'autor citant Enric Bou i Joan Fuster, que els textos que presenta es moguen a mig camí entre els «papers privats» i «la voluntat d'intervenció pública». Però, en aquest cas, la bàscula s'inclina molt més cap als primers. O, dit d'una altra manera potser més exacta, aquesta voluntat d'intervenció pública incideix molt menys en l'àmbit més pròxim. No hi abunden les referències a la realitat política, econòmica, social, cultural o directament literària del País Valencià. En canvi, sovintegen els comentaris sobre les lectures preferides de l'autor o sobre els seus autors predilectes, la música que escolta

–jazz, sobretot– o les ciutats que trepitja: París, Nova York... Són freqüents les cites, algunes comentades, per fer el text més passador al lector comú, i d'altres simplement col·locades com a crossa de les opinions personals de Mollà. Malgrat tot, la perícia narrativa de l'autor és capaç de transformar aquesta constel·lació de referències en uns textos capaços d'integrar (d'interessar) el lector. I ho fa a través d'una capacitat de reflexió incisiva i d'una exposició neta que fan d'aquest quadern un llibre de temàtica plural, lectura amena i pòsit suculent.

Vicent Usó

Román de la Calle, ayer y hoy

El ojo y la memoria es un interesante libro de consulta para historiadores, especialistas en Estética y amantes del arte en general. El profesor Román de la Calle ofrece al lector una visión personal de la Historia del Arte Contemporáneo valenciano a través de diferentes artículos.

EL OJO Y LA MEMORIA. MATERIALES PARA UNA
HISTORIA DEL ARTE VALENCIANO CONTEMPORÁNEO

ROMÁN DE LA CALLE

339 PÁGINAS

PUV, VALÈNCIA, 2006

Román de la Calle es filósofo, escritor y crítico de arte. Cuenta con una importante y destacada trayectoria profesional dentro del mundo del arte, catedrático de Estética y Teoría del Arte de la Universidad de Valencia, desde el año 2004 es director del Museo Valenciano de la Ilustración y la Modernidad, y es autor de una amplia bibliografía relativa a la Historia del Arte. En su bibliografía cabe destacar las obras que versan sobre Estética, crítica de Arte y diferentes monografías de artistas contemporáneos.

El libro *El ojo y la memoria* se aleja del esquema seguido en publicaciones anteriores y se presenta como un libro muy personal, en donde el autor intenta, a través de diferentes textos, dar su particular visión de la Historia del Arte Contemporáneo Valenciano. La selección del material para la publicación del libro llama la atención al lector, puesto que en él se recogen trabajos de muy diversa procedencia realizados todos ellos

por encargo, entre los que se incluyen ponencias, artículos de revistas especializadas, prólogos para libros, etc.

Un aspecto destaca cuando el lector se aproxima a la lectura del libro, en él encontraremos textos escritos durante un amplio periodo de tiempo pero no obstante se presentan ante el lector como un «todo» cohesionado. A través de sus páginas Román de la Calle hace un recorrido por la Historia del Arte Contemporáneo valenciano, a partir de la reflexión de su propia trayectoria personal/ profesional.

El libro se estructura en tres partes cronológicamente diferenciadas.

En la primera parte, a través de diferentes artículos, el autor se aproxima a la realidad del Arte valenciano en los años cincuenta, sesenta y setenta, mostrando cómo se fue gestando el interés por parte de los especialistas, la creación de organismos, exposiciones, revistas etc., que resultaron de una gran importancia para avanzar en el estudio de la Estética, Crítica y el Arte en general, consiguiendo que la década de los setenta fuera una etapa destacada en el panorama artístico valenciano.

La segunda parte se centra principalmente en la década de los años ochenta. En ella el autor muestra al lector un variado horizonte artístico en las diferentes Comunidades Autónomas. Concretamente Román de la Calle se centra

en el territorio valenciano y explica cómo se fue generando la necesidad de llevar a cabo una relectura de la realidad y de que manera se podía impulsar el panorama artístico valenciano a través de la creación de infraestructuras artísticas que los valencianos carecían hasta ese momento. Son los artículos relativos a la creación del Instituto Valenciano de Arte Moderno (IVAM), la Sala Parpalló, los Premios Alfons Roig, e incluso toma como ejemplo los artículos puntuales llevados a cabo para el municipio de Alfafar así como para la Universidad de Valencia.

En la tercera parte de este libro se recopilan diversos artículos que versan sobre el quehacer artístico valenciano desarrollado en la última década del siglo xx. Llama la atención, especialmente, el énfasis puesto por el autor en el género paisajístico para lo cual selecciona dos de sus artículos, junto con un tercero de cerámica valenciana. Para finalizar, y continuando con la estructura cronológica del libro, De la Calle concluye esta obra con dos artículos inéditos escritos para la publicación del libro, en donde habla de su más reciente etapa profesional dedicada a la gestión del arte.

En definitiva, el libro *El ojo y la memoria*, supone un juego entre el ayer y el hoy del panorama artístico valenciano.

M^o José García Sahuquillo

¿Tots els Rembrandts són un Rembrandt?

Aprofundir a partir de l'anàlisi de l'obra d'art en els objectius pictòrics de Rembrandt, la diversitat dels materials i les tècniques que el pintor aplicava, són alguns dels objectius d'aquesta obra, publicada el 1997 per la Universitat d'Amsterdam i ara traduïda a la nostra llengua.

REMBRANDT. EL TREBALL DEL PINTOR

ERNS VAN DE WETERING

TRADUCCIÓ DE FELIP TOBAR

340 PÀGINES

PUV, VALÈNCIA, 2006

Mentre Erns Van de Wetering estudiava Història de l'Art en la Universitat d'Amsterdam, passà a participar com a ajudant en el Projecte d'Investigació sobre Rembrandt, fins que l'en van nomenar president. I a partir del plantejament de la qüestió si són tots el rembrandts un Rembrandt, començà una anàlisi minuciosa de les obres d'aquest pintor que desencadenà una important sèrie de projectes paral·lels que generarien una nova visió dels diversos aspectes del treball de Rembrandt. El present volum és un recompte personal de les investigacions que l'autor i el seu equip van dur a terme a partir de la introducció del concepte *arqueologia de l'obra d'art*, és a dir, de fer servir l'obra d'art com a objecte material en la investigació historicoartística a l'hora d'aportar proves sobre si mateixa. A més, els aparells de raigs x emprats en l'anàlisi de les obres proporcionen

importants dades tècniques i permeten establir-ne l'autenticitat. És aquesta metodologia la que justifica l'existència d'aquest llibre i la que permet donar un pas endavant en els estudis referits al pintor que des de fa segles es plantejaven el mateix tipus de qüestions, amb preguntes tan recurrents com la diferenciació entre les imitacions tardanes i els originals desfigurats per les restauracions o bé les obres coetànies a Rembrandt que segueixen el seu estil.

Per això, un dels aspectes que es van tenir en compte a l'hora d'aquest estudi de les obres fou el gruix dels taulers. Des del segle XVII els taulers solien tenir un gruix relativament fi, com el que hauria d'haver utilitzat Rembrandt. Però, un nou autoretrat de petites dimensions descobert recentment i datat al voltant de l'any 1632 presentava un tauler més gros, fet que posava en dubte les investigacions. El més important era aconseguir un enfocament global, recercar els aspectes característics del pintor i comparar amb les diferents obres perquè pogueren servir com a criteris per a verificar l'autenticitat de qualsevol pintura, dibuix o aiguafort: des dels instruments pràctics utilitzats al taller pictòric fins a assumptes estètics i relatius a la teoria de

l'art serviren per a proporcionar una visió de la pràctica diària i de les idees artístiques de Rembrandt.

Així, al llarg de l'obra es manté un ordre cronològic i les nombroses obres del pintor apareixen llistades al final d'aquesta edició, així com la seua biografia. A més de l'estudi, també s'hi inclouen una quantitat considerable d'imatges i de citacions històriques que ajuden el lector a seguir el treball de Rembrandt i entendre millor la qualitat de la seua pintura i la intencionalitat d'algunes de les seues obres més conegudes, com ara *Ronda nocturna*.

Clara Berenguer

El arte de la iluminación

El libro, publicado por la Biblioteca Valenciana, *La Iluminación de manuscritos en la Valencia gótica*, supone una apuesta por aproximar al investigador y al lector en general al, hasta ahora, poco conocido arte miniado valenciano.

LA ILUMINACIÓN DE MANUSCRITOS
EN LA VALENCIA GÓTICA (1290-1458)

NURIA RAMÓN MARQUÉS
284 PÁGINES

BIBLIOTECA VALENCIANA, VALÈNCIA, 2007

El arte ha sido una parcela de la Historia que ha suscitado gran interés entre los investigadores. Hablamos de un intenso estudio en todos los sentidos, desde su Historia, sus protagonistas, pasando por los estilos y técnicas en los ámbitos de la escultura, pintura o arquitectura. Sin embargo, se han visto relegadas a un segundo plano de investigación las denominadas «artes menores» entre las que se incluye la Miniatura. Por este motivo el esfuerzo en la investigación ha sido mayor, si cabe, para la autora, la doctora Dña. Nuria Ramón Marqués. El presente libro, que procede de su tesis doctoral, leída recientemente en la Universitat de València-Estudi General, ha tenido como principal objetivo dar a conocer las bases histórico artísticas de los manuscritos iluminados en la Valencia medieval, desde sus inicios hasta su consolidación en la segunda mitad del siglo xv.

Para ello, la autora ha realizado un profundo análisis donde señala la influencia de dos focos principales, Italia y Francia, siendo entre finales del siglo XIII y principios del XIV cuando, animados por el auge económico, se instalan en el territorio valenciano artistas procedentes de las diferentes escuelas de la Corona de Aragón. Subraya así el lugar destacado que alcanzó la miniatura valenciana en el panorama de los libros iluminados ya en último tercio del siglo XIV y principios del s. XV, apuntando como figura clave el taller de Domingo Crespí donde se formarán los principales iluminadores valencianos, Pere Soler o Domingo Adzuara. Dicha tradición, se verá culminada en pleno siglo XV con la figura de Leonardo Crespí.

Por supuesto, este estudio no prescinde del análisis del contexto social de la época tratada, y es que hay tener presente que el arte es el espejo de la sociedad. El contexto social valenciano en el que se encuadra la tradición de la pintura de manuscritos es producto, como afirma Nuria Ramón, de una boyante economía, favorecida por el creciente comercio de ultramar. Por todo ello, no es extraño que se produzca un aumento de la inmigración hacia nuestro territorio, y sea a través de ésta cuando penetren nuevas corrientes

artísticas, ocupando un lugar notorio la iluminación de libros. Así pues, el mejor reflejo de esta tendencia es la gran demanda de encargos por parte de la monarquía, la nobleza, la Iglesia y las propias instituciones ciudadanas que comenzará a finales del siglo XIV y no decaerá hasta la aparición de la imprenta. En los principales archivos valencianos existe numerosa cantidad de documentación que es testimonio de la producción de códices a la que alude la autora, y que han sido ilustrados y analizados con gran calidad y minuciosidad en esta publicación.

A lo largo de estas páginas la autora no sólo subraya la importancia de la iluminación de libros como una de las formas artísticas más importantes hasta el siglo XVI, sino que también dedica un amplio apartado a las biografías de los iluminadores. Se trata de un interesante estudio resultado de una elaborada recopilación de material que no sólo permite conocer la figura de artistas totalmente desconocidos sino que supone una aportación inédita para el estudio, presente y futuro, de la miniatura valenciana.

Mª José García Sauquillo